

Cauza C-129/96

Inter-Environnement Wallonie ASBL

împotriva

Région wallonne

(Cerere pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare formulată de Conseil d'État din Belgia)

„Directiva 91/156/CEE – Întârzierea transpunerii – Efecte – Noțiunea de deșeu”

HOTĂRÂREA CURȚII

din 18 decembrie 1997*

În Cauza C-129/96,

având ca obiect o cerere adresată Curții în temeiul articolului 177 din Tratatul CE de către Conseil d'État din Belgia pentru pronunțarea, în litigiile pendente înaintea acestei instanțe, între

Inter-Environnement Wallonie ASBL

și

Région wallonne,

a unei hotărâri preliminare privind interpretarea articolelor 5 și 189 din Tratatul CEE și a articolului 1 litera (a) din Directiva 75/442/CEE a Consiliului din 15 iulie 1975 privind deșeurile (JO L 184, p. 39), astfel cum a fost modificată prin Directiva 91/156/CEE a Consiliului din 18 martie 1991 (JO L 78, p. 32),

CURTEA,

constituită din G. C. Rodríguez Iglesias, președinte, C. Gulmann, H. Ragnemalm și R. Schintgen, președinți de cameră, G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn, J. L. Murray, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet, G. Hirsch, P. Jann și L. Sevón (raportor), judecători,

avocat general: F. G. Jacobs,
grefier: H. von Holstein, grefier adjunct,

* Limba de procedură: franceza.

având în vedere observațiile scrise prezentate :

- în numele lui Inter-Environnement Wallonie ASBL, de către Jacques Sambon, avocat în cadrul Baroului din Bruxelles,
- în numele guvernului belgian, de către Jan Devadder, consilier general în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, Comerțului Exterior și Cooperării pentru Dezvoltare, în calitate de agent,
- în numele guvernului german, de către Ernst Röder, Ministerialrat în cadrul Ministerului Federal al Economiei, și de către Bernd Kloke, Oberregierungsrat în cadrul aceluiași minister, în calitate de agenți,
- în numele guvernului francez, de către Jean-François Dobelle, director adjunct la Direcția Juridică a Ministerului Afacerilor Externe, și de către Romain Nadal, secretar adjunct al afacerilor externe în cadrul aceluiași minister, în calitate de agenți,
- în numele Guvernului Țărilor de Jos, de către Adriaan Bos, consilier juridic în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent,
- în numele Guvernului Regatului Unit, de către John E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, în calitate de agent, asistat de către Derrick Wyatt, QC,
- în numele Comisiei Comunităților Europene, de către Maria Condou Durande, membră a Serviciului Juridic, în calitate de agent,

având în vedere raportul pentru ședință,

după ascultarea observațiilor orale ale Inter-Environnement Wallonie ASBL, reprezentat de către Jacques Sambon, ale guvernului francez, reprezentat de către Jean-François Dobelle și Romain Nadal, ale Guvernului Țărilor de Jos, reprezentat de către Johannes Steven van den Oosterkamp, consilier juridic adjunct în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent, ale Guvernului Regatului Unit, reprezentat de către Derrick Wyatt, QC, și ale Comisiei, reprezentată de către Maria Condou Durande, în ședința din 5 februarie 1997,

după ascultarea concluziilor avocatului general prezentate în ședința din 24 aprilie 1997,

pronunță prezenta

Hotărâre

1. Prin Hotărârea din 29 martie 1996, primită la Curte la 23 aprilie 1996, Conseil d'État din Belgia a adresat, în temeiul articolului 177 din Tratatul CE, două întrebări preliminare privind interpretarea articolelor 5 și 189 din Tratatul CEE și a articolului 1 litera (a) din Directiva 75/442/CEE a Consiliului din 15 iulie 1975 privind deșeurile (JO L 194, p. 39), astfel cum a fost modificată prin Directiva 91/156/CEE a Consiliului din 18 martie 1991 (JO L 78, p. 32).

2. Aceste întrebări au fost adresate în cadrul unei acțiuni în anulare intentate de asociația fără scop lucrativ Inter-Environnement Wallonie (denumită în continuare „Inter-Environnement Wallonie”) împotriva Hotărârii executivului regional valon din 9 aprilie 1992 privind deșeurile toxice sau periculoase (denumită în continuare „hotărâre”).

Dispozițiile comunitare relevante

3. Directiva 75/442 are ca scop armonizarea legislațiilor naționale în ceea ce privește eliminarea deșeurilor. Aceasta a fost modificată prin Directiva 91/156.
4. Directiva 75/442, astfel cum a fost modificată prin Directiva 91/156, definește noțiunea de „deșeu” la articolul 1 litera (a), după cum urmează:

„În sensul prezentei directive:

(a) „deșeu” reprezintă orice substanță sau obiect din categoriile cuprinse în anexa I, de care deținătorul acestora se debarasează sau intenționează sau este obligat să se debaraseze.

Comisia, hotărând în conformitate cu procedura stabilită la articolul 18, va elabora, până la 1 aprilie 1993, o listă a deșeurilor incluse în categoriile cuprinse în anexa I. Această listă va fi reanalizată periodic și, după caz, va fi revizuită prin aceeași procedură.”

5. Lista menționată de această ultimă dispoziție a fost adoptată prin Decizia 94/3/CE a Comisiei din 20 decembrie 1993 de stabilire a unei liste cu deșeuri în temeiul articolului 1 litera (a) din Directiva 75/442 (JO 1994, L 5, p. 15). La punctul 3 al notei preliminare aferente acestei liste se indică, pe de o parte, că aceasta nu este exhaustivă și, pe de altă parte, că, în situația în care o materie figurează în această listă, acest fapt nu produce efecte decât în cazul în care materia respectivă corespunde definiției deșeurilor.
6. Articolul 9 alineatul (1) și articolul 10 din Directiva 75/442 modificată prevăd că orice unitate sau întreprindere care realizează operațiunile enumerate în anexa II A sau în anexa II B trebuie să obțină o autorizație de la autoritatea competentă. Anexa II A prezintă operațiunile de eliminare, în timp ce anexa II B enumeră operațiunile ce au ca scop o posibilă valorificare a deșeurilor.
7. Articolul 11 din Directiva 75/442 modificată prevede o excepție la această obligație de autorizare:

„(1) Fără a aduce atingere Directivei 78/319/CEE a Consiliului din 20 martie 1978 privind deșeurile toxice și periculoase [JO L 84, p. 43], astfel cum a fost modificată ultima dată prin Actul de aderare a Spaniei și a Portugaliei, următoarele pot fi scutite de obligația impusă la articolul 9 sau articolul 10 de a obține un permis:

(a) unități și întreprinderi care efectuează operațiuni de eliminare a propriilor lor deșeuri la locul producerii acestora

și

(b) unități și întreprinderi care efectuează operațiuni de recuperare a deșeurilor.

Această scutire se poate aplica numai în cazul în care:

— autoritățile competente au adoptat reguli generale pentru fiecare tip de activitate, prin care se stabilesc tipurile și cantitățile de deșeuri, precum și condițiile în care activitatea respectivă poate fi scutită de obligația de a obține un permis

și

— tipurile sau cantitățile de deșeuri, precum și metodele de eliminare sau recuperare sunt în conformitate cu condițiile impuse la articolul 4.

(2) Unitățile și întreprinderile menționate la alineatul (1) sunt înregistrate de către autoritățile competente.

[...]"

8. Articolul 4 din Directiva 75/442 modificată prevede:

„Statele membre iau măsurile necesare pentru a garanta că deșeurile sunt recuperate sau eliminate fără a periclita sănătatea umană și fără a folosi procedee sau metode care ar avea efecte nocive asupra mediului, în special:

- fără a implica riscuri pentru apă, aer, sol și plante și animale;
- fără a provoca efecte dezagreabile prin zgomot sau mirosuri;
- fără a afecta negativ zonele rurale sau zonele de interes deosebit.

[...]"

9. În conformitate cu articolul 2 alineatul (1) primul paragraf din Directiva 91/156, statele membre au avut obligația de a adopta actele cu putere de lege și actele administrative necesare conformării la prezenta directivă până la 1 aprilie 1993 cel târziu și de a informa de îndată Comisia cu privire la aceasta. În al doilea paragraf al alineatului menționat anterior se precizează: „Atunci când statele membre adoptă aceste dispoziții, ele conțin o trimitere la prezenta directivă sau sunt însoțite de o asemenea trimitere la data publicării lor oficiale. Statele membre stabilesc modalitatea de efectuare a acestei trimiteri.”

10. Directiva 91/689/CEE a Consiliului din 12 decembrie 1991 privind deșeurile periculoase (JO L 377, p. 20) face trimitere în articolul 1 alineatul (3) la definiția deșeurilor prevăzută de Directiva 75/442 și formulează la articolul 1 alineatul (4) definiția deșeurilor periculoase.

11. Articolul 3 alineatele (1) și (2) din Directiva 91/689 dispune:

„(1) Derogarea prevăzută la articolul 11 alineatul (1) litera (a) din Directiva 75/442/CEE de la cererea de permis pentru unitățile și întreprinderile care realizează propria eliminare de deșeuri nu se va aplica la deșeuri periculoase reglementate de prezenta directivă.

(2) În temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (b) din Directiva 75/442/CEE, un stat membru poate deroga de la articolul 10 din prezenta directivă pentru unități sau întreprinderi care valorifică deșeurile reglementate de prezenta directivă:

— în cazul în care statul membru adoptă norme generale care cuprind tipul și cantitatea de deșeuri și care stabilesc condițiile specifice (valori limită pentru conținutul de substanțe periculoase în deșeuri, valori limită ale emisiilor, tipul de activitate) și alte cerințe necesare pentru realizarea diferitelor forme de valorificare, și

— în cazul în care tipurile sau cantitățile de deșeuri și metodele de valorificare sunt astfel încât condițiile stabilite la articolul 4 al Directivei 75/442/CEE sunt respectate.”

12. Articolul 11 din Directiva 91/689 a abrogat Directiva 78/319/CEE a Consiliului din 20 martie 1978 privind deșeurile toxice și periculoase (JO L 84, p. 43), începând cu data de 12 decembrie 1993. Articolul 1 din Directiva 94/31/CE a Consiliului din 27 iunie 1994 de modificare a Directivei 91/689 (JO L 168, p. 28), a amânat totuși pentru data de 27 iunie 1995 abrogarea Directivei 78/319.

Dispozițiile naționale relevante

13. Decretul Consiliului regional valon din 5 iulie 1985 privind deșeurile, astfel cum a fost modificat prin Decretul din 25 iulie 1991 (denumit în continuare „decret”), definește deșeurile la articolul 3 punctul 1, după cum urmează:

„1. deșeuri: orice substanțe sau obiecte care aparțin categoriilor prezentate în anexa I și de care deținătorul se debarasează sau de care acesta are intenția sau obligația să se debaraseze”.

14. Hotărârea prevede la articolul 5 alineatul (1):

„Sunt supuse autorizării orice punere în funcțiune sau exploatare a unei instalații speciale de grupare, pretratare, eliminare sau valorificare a deșeurilor toxice sau periculoase care nu este integrată într-un proces de producție industrială...”

15. În preambul, hotărârea face trimitere în special la decret, la Directiva 75/442 modificată și la Directivele 78/319 și 91/689. Articolul 86 din hotărâre stabilește intrarea în vigoare a acesteia în ziua publicării în Moniteur Belge. Publicarea a avut loc la 23 iunie 1992.

Faptele acțiunii principale

16. Prin cererea depusă la 21 august 1992, Inter-Environnement Wallonie a solicitat, în principal, lui Conseil d'État din Belgia să anuleze dispozițiile hotărârii în ansamblul lor și, în subsidiar, anumite dispoziții ale acesteia.
17. Prin hotărârea de trimitere, Conseil d'État s-a pronunțat cu privire la cinci din cele șase capete de cerere prezentate de Inter-Environnement Wallonie și a anulat unele dintre dispozițiile hotărârii.
18. În capătul de cerere nesoluționat, Inter-Environnement Wallonie susține că articolul 5 alineatul (1) din hotărâre încalcă în special articolul 11 din Directiva 75/442 modificată și articolul 3 din Directiva 91/689 prin faptul că exclude din regimul de autorizare operațiunile de punere în funcțiune și de exploatare ale unei instalații speciale de grupare, pretratare, eliminare sau valorificare a deșeurilor toxice sau periculoase care este „integrată într-un proces de producție industrială”.
19. În prima parte a respectivului capăt de cerere, Inter-Environnement Wallonie subliniază că articolul 11 din Directiva 75/442 modificată, coroborat cu articolul 3 din Directiva 91/689, permite derogarea de la obligativitatea autorizării pentru întreprinderile care asigură valorificarea deșeurilor doar în condițiile stabilite de aceste dispoziții și doar în cazul în care aceste întreprinderi sunt înregistrate la autoritățile competente.
20. În acest sens, Conseil d'État consideră că dispozițiile articolului 5 alineatul (1) din hotărâre sunt într-adevăr contrare dispozițiilor articolului 11 din Directiva 75/442 modificată, coroborat cu articolul 3 din Directiva 91/689.
21. Constatând că hotărârea a fost adoptată într-un moment în care termenul prevăzut de directivă pentru transpunerea sa nu expirase încă, acesta se întreabă în ce măsură un stat membru poate, în această perioadă, să adopte acte contrare directivei. Conseil d'État mai precizează, de

asemenea, că răspunsul negativ dat la această întrebare de către Inter-Environnement Wallonie contrazice regula conform căreia legalitatea unui act se apreciază la momentul adoptării sale.

22. În partea a doua a capătului de cerere, Inter-Environnement Wallonie susține că excluderea prevăzută la articolul 5 alineatul (1) din hotărâre este contrară decretului care, în opinia sa, nu prevede nicio derogare pentru operațiunile care se integrează într-un proces industrial.
23. În acest sens, Conseil d'État constată că articolul 3 punctul 1 din decret și anexa la care acesta face trimitere se doresc a fi o transpunere fidelă a Directivei 75/442 modificată. Cu toate acestea, deși rezultă din jurisprudența Curții că reprezintă deșeurile acele substanțe și obiecte de care deținătorul se debarasează sau are obligația să se debaraseze fără a intenționa să excludă astfel o eventuală reutilizare economică a lor de către alte persoane, nu se poate stabili dacă o substanță sau un obiect menționat la articolul 1 din Directiva 75/442 modificată, care sunt integrate direct sau indirect într-un proces de producție industrială, reprezintă un deșeu, în sensul articolului 1 litera (a) din directiva în cauză.
24. În aceste condiții, Conseil d'État a adresat Curții următoarele întrebări preliminare:
 - „1) Articolele 5 și 189 din Tratatul CEE se opun adoptării de către statele membre a unei dispoziții contrare Directivei 75/442/CEE din 15 iulie 1975 privind deșeurile, modificată de Directiva 91/156/CEE din 18 martie 1991, în termenul acordat pentru transpunerea acesteia?

Aceleași dispoziții din tratat se opun adoptării de către statele membre și intrării în vigoare a unei norme care se prezintă drept o transpunere a directivei în cauză, dar ale cărei dispoziții par contrare cerințelor respectivei directive?
 - 2) O substanță menționată în anexa I la Directiva 91/156/CEE a Consiliului din 18 martie 1991 de modificare a Directivei 75/442/CEE privind deșeurile, care este integrată, direct sau indirect, într-un proces de producție industrială, reprezintă un deșeu, în sensul articolului 1 litera (a) din directiva în cauză?”

Cu privire la a doua întrebare

25. Prin cea de a doua întrebare a sa, care trebuie examinată în primul rând, instanța de trimitere întreabă dacă simplul fapt al integrării unei substanțe, direct sau indirect, într-un proces de producție industrială o exclude din noțiunea de „deșeu”, în sensul articolului 1 litera (a) din Directiva 75/442 modificată.
26. În primul rând, din formularea articolului 1 litera (a) din Directiva 75/442 modificată rezultă că domeniul de aplicare a noțiunii de „deșeu” depinde de sensul termenului „a se debarasa”.
27. În continuare, din dispozițiile Directivei 75/442 modificată, în special din articolele 4 și 8-12, precum și din anexele II A și II B, rezultă că acest termen include în același timp eliminarea și valorificarea unei substanțe sau a unui obiect.
28. Astfel cum a evidențiat avocatul general la punctele 58-61 din concluziile sale, lista categoriilor de deșeurile care figurează în anexa I la Directiva 75/442 modificată și operațiunile de eliminare și de valorificare enumerate în anexele II A și II B la aceeași directivă, indică

faptul că noțiunea de „deșeu” nu exclude, în principiu, niciun tip de reziduuri, de subprocese industriale sau de alte substanțe care rezultă din procesul de producție. Această constatare este, de altfel, confirmată de lista deșeurilor stabilită de Comisie prin Decizia 94/3.

29. În acest sens, ar trebui precizat în primul rând că, după cum rezultă în special din articolele 9-11 din Directiva 75/442 modificată, directiva în cauză se aplică nu numai eliminării și valorificării deșeurilor de către întreprinderi specializate în acest domeniu, ci și eliminării și valorificării deșeurilor de către întreprinderea care le-a produs, în spațiul în care acestea au fost produse.
30. În al doilea rând, în conformitate cu articolul 4 din Directiva 75/442 modificată, în cazul în care deșeurile trebuie valorificate sau eliminate fără a pune în pericol sănătatea umană și fără să fie utilizate procedee sau metode susceptibile de a afecta mediul, nicio dispoziție din directivă nu lasă să se înțeleagă că aceasta nu s-ar putea referi și la operațiunile de eliminare sau de valorificare care fac parte dintr-un proces de producție industrială, în cazul în care acestea nu reprezintă un pericol pentru sănătatea umană sau pentru mediu.
31. În cele din urmă, trebuie reamintit că deja Curtea s-a pronunțat cu privire la faptul că noțiunea de „deșeu”, în sensul articolului 1 din Directiva 75/442 modificată, nu trebuie înțeleasă ca excluzând substanțele și obiectele susceptibile de o reutilizare economică (Hotărârea din 28 martie 1990, Zanetti e.a., Cauza C-359/88, Cul. p. I-1509, considerentele 12 și 13; Hotărârea din 10 mai 1995, Comisie/Germania, Cauza C-422/92, Cul. p. I-1097, considerentele 22 și 23, și Hotărârea din 25 iunie 1997, Tombesi e.a., Cauzele C-304/94, C-330/94, C-342/94 și C-224/95, Cul. p. I-3561, considerentele 47 și 48).
32. Din ansamblul acestor considerații, rezultă că pot reprezenta deșeuri, în sensul articolului 1 litera (a) din Directiva 75/442 modificată, substanțe care intră într-un proces de producție.
33. Această concluzie nu aduce atingere distincției care trebuie făcută, după cum au subliniat pe bună dreptate guvernele belgian, german, al Țărilor de Jos și al Regatului Unit, între valorificarea deșeurilor, în sensul Directivei 75/442 modificată, și tratarea industrială uzuală a produselor care nu reprezintă deșeuri, oricât de dificil ar fi de operat această distincție.
34. Trebuie, în consecință, să se răspundă la a doua întrebare adresată, că simplul fapt al integrării unei substanțe, direct sau indirect, într-un proces de producție industrială nu o exclude din noțiunea de „deșeu”, în sensul articolului 1 litera (a) din Directiva 75/442 modificată.

Cu privire la prima întrebare

35. Prin prima sa întrebare, instanța de trimitere dorește să afle dacă articolele 5 și 189 din Tratatul CEE se opun adoptării în termenul de transpunere, de către statele membre, a unor măsuri contrare Directivei 91/156.
36. În conformitate cu afirmațiile Inter-Environnement Wallonie, din supremația dreptului comunitar și din articolul 5 din tratat rezultă că, chiar în cazul în care un stat membru decide să transpună o directivă comunitară înaintea expirării termenului stabilit prin directivă, această transpunere trebuie să fie conformă cu directiva. Alegând să transpună Directiva 91/156 la 9 aprilie 1992, Regiunea valonă ar fi trebuit, în consecință, să se conformeze acestei directive.

37. Comisia se raliază acestei poziții și susține că articolele 5 și 189 din tratat se opun adoptării de către statele membre a unei dispoziții contrare Directivei 91/156 în termenul de transpunere. Comisia consideră, în acest sens, ca irelevantă întrebarea dacă o anumită măsură este destinată în mod expres transpunerii directivei în cauză.
38. Guvernele belgian, francez și al Regatului Unit consideră, în schimb, că, până la expirarea termenului de transpunere a unei directive, statele membre au libertatea de a adopta dispoziții care nu sunt conforme cu directiva în cauză. Guvernul Regatului Unit adaugă totuși că articolele 5 și 189 din tratat se opun adoptării de către un stat membru a unor măsuri care ar face imposibilă sau extrem de dificilă transpunerea corectă a directivei.
39. Guvernul Țărilor de Jos consideră că adoptarea unei directive implică faptul ca statele membre să nu mai poată întreprinde nimic din ceea ce ar putea să îngreuneze atingerea rezultatului prevăzut. Totuși, acesta apreciază că nu se poate considera că un stat membru a încălcat dispozițiile articolului 5 și 189 din tratat în cazul în care, astfel cum se întâmplă și în cauza prezentă, nu este sigur că dispozițiile sale naționale contravin directivei în cauză.
40. Cu titlu introductiv, trebuie amintit că obligația unui stat membru de a adopta toate măsurile necesare pentru atingerea rezultatului prevăzut de o directivă este o obligație imperativă impusă prin articolul 189 al treilea paragraf din tratat și prin însăși directiva în cauză (Hotărârea din 1 februarie 1977, *Verbond van Nederlandse Ondernemingen*, Cauza 51/76, Cul. p. 113, considerentul 22; Hotărârea din 26 februarie 1986, *Marshall*, Cauza 152/84, Cul. p. 723, considerentul 48, și Hotărârea din 24 octombrie 1996, *Kraaijeveld e.a.*, Cauza C-72/95, Cul. p. I-5403, considerentul 55). Această obligație de a adopta toate măsurile generale sau speciale se impune tuturor autorităților statelor membre, inclusiv autorităților judiciare, în cadrul competențelor acestora (Hotărârea din 13 noiembrie 1990, *Marleasing*, Cauza C-106/89, Cul. p. I-4135, considerentul 8, și Hotărârea din 24 octombrie 1996, *Kraaijeveld e.a.*, considerentul 55).
41. În continuare, ar trebui subliniat faptul că, în sensul articolului 191 alineatul (2) din Tratatul CEE, la momentul producerii faptelor din acțiunea principală, „Directivele și deciziile se notifică destinatarilor lor și își produc efectele de la data acestei notificări”. Din această dispoziție rezultă că o directivă produce efecte juridice în statul membru destinat din momentul notificării sale.
42. În speță și conform unei practici curente, Directiva 91/156 stabilește ea însăși un termen la expirarea căruia actele cu putere de lege și actele administrative necesare pentru a se conforma acesteia trebuie să fi intrat în vigoare în statele membre.
43. Întrucât prin acest termen se urmărește în special să se acorde statelor membre timpul necesar adoptării măsurilor de transpunere, statelor membre nu li se poate reproșa că nu au transpus directiva în ordinea juridică națională înainte de expirarea termenului acordat.
44. Cu toate acestea, statelor membre le revine obligația de a adopta, în termenul de transpunere, măsurile necesare prin care să se asigure atingerea rezultatului prevăzut de directivă până la expirarea acestui termen.
45. În acest sens, în cazul în care statele membre nu au obligația de a adopta aceste măsuri înaintea expirării termenului de transpunere, din aplicarea articolului 5 alineatul (2), coroborat cu articolul 189 al treilea paragraf din tratat și cu dispozițiile directivei rezultă că, în acest termen, statele membre trebuie să se abțină să adopte dispoziții care ar putea compromite grav rezultatul prevăzut de directivă.

46. Este de competența instanței naționale să aprecieze dacă acesta este și cazul dispozițiilor naționale a căror legalitate este solicitată să o examineze.
47. În acest sens, instanța națională trebuie să examineze în special dacă dispozițiile în cauză se prezintă drept o transpunere completă a directivei, precum și să analizeze efectele concrete ale aplicării acestor dispoziții neconforme directivei și întinderea lor în timp.
48. De exemplu, în cazul în care dispozițiile în cauză constituie o transpunere definitivă și completă a directivei, neconformitatea lor cu directiva ar putea lăsa să se prezume faptul că rezultatul prevăzut de aceasta nu va fi atins în termenele acordate, în cazul în care nu este posibilă o modificare în timp util a acestor dispoziții.
49. Pe de altă parte, instanța națională ar putea să ia în considerare posibilitatea ca un stat membru să adopte dispoziții provizorii sau să pună în aplicare directiva în mai multe etape. În astfel de ipoteze, neconformitatea unor dispoziții tranzitorii de drept național cu directiva sau netranspunerea anumitor dispoziții din directivă nu ar compromite în mod necesar rezultatul prevăzut de aceasta.
50. Prin urmare, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 5 alineatul (2) și articolul 189 al treilea paragraf din Tratatul CEE, precum și Directiva 91/156 impun ca, în termenul de transpunere stabilit prin directivă pentru punerea sa în aplicare, statul membru destinat al directivei să se abțină de la adoptarea unor dispoziții de natură să compromită grav atingerea rezultatului prevăzut de directivă.

Cu privire la cheltuielile de judecată

51. Cheltuielile efectuate de către guvernele belgian, german, francez, Guvernul Țărilor de Jos și de către Guvernul Regatului Unit, precum și de către Comisia Comunităților Europene, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât procedura are, în raport cu părțile în acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebările adresate de către Conseil d'État din Belgia prin Hotărârea din 29 martie 1996, hotărăște:

- 1) **Simplul fapt al integrării unei substanțe, direct sau indirect, într-un proces de producție industrială, nu o exclude din noțiunea de „deșeu”, în sensul articolului 1 litera (a) din Directiva 75/442/CEE a Consiliului din 15 iulie 1975 privind deșeurile, astfel cum a fost modificată prin Directiva 91/156/CEE a Consiliului din 18 martie 1991.**

- 2) **Articolul 5 alineatul (2) și articolul 189 al treilea paragraf din Tratatul CEE, precum și Directiva 91/156 impun ca, în termenul de transpunere stabilit prin directivă pentru punerea sa în aplicare, statul membru destinat al directivei să se abțină de la adoptarea unor dispoziții de natură să compromită grav atingerea rezultatului prevăzut de directivă.**

Rodríguez Iglesias

Gulmann

Ragnemalm

Schintgen

Mancini

Moitinho de Almeida

Kapteyn

Murray

Edward

Puissochet

Hirsch

Jann

Sevón

Pronunțată în ședință publică la Luxemburg, 18 decembrie 1997.

Grefier

Președinte

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias